

	Retningslinje for kildesortering av husholdningsavfall Henteordning			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: ÅTK Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 1

1. Hensikt

Retningslinjen gir nærmere beskrivelse av hvordan avfallet skal sorteres for husholdnings- og fritidsabonnenter og hvilket utstyr som skal brukes.

2. Plikt til å kildesortere

Abonnenten skal kildesortere alt avfall etter avfallstypene HRA legger til rette for, jf. renovasjonsforskriften § 2-5, første avsnitt.

Kvaliteten på kildesorteringen må være god, slik at materialene og ressursene som leveres videre kan utnyttes fullt ut. Det er derfor viktig at abonnentene orienterer seg om hvilke avfallstyper de har, hvilke ordninger HRA tilrettelegger for, og hvordan avfallet skal sorteres og håndteres. HRA sørger for god tilgjengelig informasjon om dette.

Veileder og retningslinjer til hva som skal kildesorteres hvor:

- Mobilappen/nettstedet Sortere: www.sortere.no
- HRA's nettsider: www.hra.no
- HRA's sorteringsguide: <https://hra.no/sorterer/sorteringsguide-til-utskrift/> Disse kan også sendes ut på papir ved forespørsel, og finnes på flere språk.
- I tillegg kan HRA kontaktes direkte for veiledning

Kravene til sortering kan endre seg i tråd med nasjonale og internasjonale krav, samt krav som stilles av dem som mottar HRAs ulike avfallstyper.

3. Avfallstyper – henteordning (husholdnings-/fritidsrenovasjon)

Abonnenter har 4 separate beholdere pluss sekk for følgende avfallstyper:

4. Hvorfor kildesortere?

- Gjenvinning av avfallsressurser reduserer behovet for utvinning av nye råstoffer fra naturen
- Materialgjenvinning reduserer energiforbruket i produksjon av nye varer, og reduserer derfor utslipp av klimagasser
- God kildesortering reduserer mengden restavfall. Restavfallet sendes til forbrenning og belastes med en betydelig CO₂-avgift som bidrar til høyere renovasjonsgebyrer
- God kildesortering gir høyere kvalitet i materialgjenvinningsprosessene.
- God kildesortering sikrer at farlige stoffer blir behandlet på riktig måte.

56 % (2023-tall) av innholdet i den gjennomsnittlige restavfallsdunken kunne vært utsortert. Det ville spart både gebyrer, energi og naturressurser (01.01.24).

5. Utstyr for kildesortering husholdningsabonnenter

Oppsamlingsenhetene er HRAs eiendom, og det er HRA som bestemmer antall og typer abonnenten skal bruke.

- **Abonnenter med standard minimumsabonnement:**
 - 140 liters sett med beholdere til matavfall, restavfall, glass- og metallemballasje, og papp, papir og drikkekartong (4 beholdere)
 - Plastsekk til plastemballasje
 - Trådstativ til bruk av matavfallspose innendørs

Renovasjonsgebyret har de siste tiårene økt etter størrelsen på restavfallsbeholderen.

- **Beboere med fellesløsning:**
Benytter nedgravd renovasjonsløsning eller overflatecontainere (5 stk) eller felles dunkesett.

Annet utstyr:

- **Matavfall:**
 - Abonnenten skal bruke poser utdelt av HRA.
 - Abonnenter med egen beholder sorterer matavfall i papirpose fra HRA.

- Abonnenter med nedgravde løsninger sorterer i utdelte plastposer fra HRA, men dette kan endres til papirposer
 - Poser til matavfall distribueres direkte til husholdningsabonnenter to ganger årlig. Om abonnent går tom tidligere, kan de fås gratis på gjenvinningsstasjonene.
 - Trådstativ i metall eller plastkurv til matavfallsposer. Deles ut sammen med nye beholdersett/fellesløsninger.
- **Plastemballasje:** Sorteres i gjennomsiktige sekker utdelt av HRA. Distribueres direkte til boligabonnenter en gang årlig. Sekkene finansieres som alt annet inn gjennom abonnentenes gebyr, og skal derfor ikke brukes til annet enn plastemballasje.
 - **Ekstra pose til restavfall:** Skal leveres i gjennomsiktig sekk. Denne skal kjøpes på HRAs gjenvinningsstasjoner, da prisen gjenspeiler kostnaden for å behandle ekstra avfall. Knytes igjen og settes ut ved beholder før hentedag. Større gjenstander skal leveres på gjenvinningsstasjonen.
 - **Ekstra pose til restavfall i forbindelse med forskyving på 3 kalenderdager eller mer:** Fås gratis på gjenvinningsstasjoner. Disse har egen merking og kan kun benyttes i etterkant av planlagte forskyvninger av henteintervall.

6. Dunker for husholdningsabonnenter

HRA bytter gradvis ut dunkesett med nye beholdere. Dette skjer når beholderne ikke lenger lar seg bruke, og/eller ved nybygg. De nye beholderne har grå kropp og lokk farget i tråd med nasjonal merkeordning for avfall, og er merket med avfallstype foran og bak. I tråd med en

bærekraftig utvikling, skjer utrullingene gradvis. HRA bytter ut hele dunkesett, for å ivareta merkeordningen og krav til helhetlig kommunikasjon. Mer på <https://hra.no/hjemme-hos-deg/nye-beholdere/>

7. Henteordning – overordnede krav til kildesortering

a) Matavfall:

Papirposen brettes godt igjen, abonnenter med plastpose knytter denne godt igjen. Disse legges i beholder med brunt lokk.

Når det er ekstra kaldt, kan avfallet fryse fast i beholderen. Det kan da unntaksvis legges aviser nederst i matavfallsbeholderen. Det kan også hjelpe å legge tørkepapir nederst i papirposen ved våtere matavfall.

Med tanke på lukt, fungerer papirposer for mat best når det er lufting under posen. Mange års erfaring og også nasjonale tester viser at papirposer holder på avfallet og lukt minimeres når papirposen settes i stativet. Eget trådstativ følger med standard beholdersett ved nytt abonnement, og kan også fås på HRAs gjenvinningsstasjoner. Ved liten plass på kjøkkenet, kan mindre kurv kan fås på forespørsel. Disse er også standard ved nedgravde renovasjonsløsninger eller overflatebeholdere.

Kun matavfall skal i matavfallet. Kattesand, bleier og lignende kastes i restavfallet, hageavfall leveres til gjenvinningsstasjonen.

b) Papp, papir og drikkekartong:

Skal legges løst i beholder for papp/papir/drikkekartong. Pappesker skal rives fra hverandre. Dette er spesielt viktig i fellesbeholdere.

c) Restavfall:

Legg i plastpose og knytt godt igjen før den legges i riktig beholder. Aske skal være fullstendig avkjølt uten glør før den puttes i gjenknyttet pose i restavfallet. Batterier skal *aldri* i restavfall.

d) Glass- og metallemballasje:

Emballasjen skal være tom, og legges løst i beholder. Unngå så godt det er mulig knusing av glass. Pakk *ikke* avfallet i poser. Batterier skal *aldri* sorteres som metall.

Som tommelfingerregel skal kun emballasje i beholderen. Stekepanner, drikkeglass og andre gjenstander som ikke er en form for innpakning skal leveres på gjenvinningsstasjonen.

e) Plastemballasje:

Plastemballasjen skal ikke inneholde produktrester og skylling er derfor anbefalt. Emballasjen skal legges i egen sekk fra HRA, og bør ikke stappet opp i hverandre, da det kan bli vanskelig i etterbehandlingen å separere og sortere de ulike emballasjene fra hverandre. Det er ønskelig, men ikke et skal-krav at emballasjen legges løst i innsamlingssekken fra HRA.

Kontroll og avvik

HRA følger opp avvik fra riktig kildesortering. Dersom abonnentene ikke har etterfulgt kravene til kildesortering, kan renovatøren la være tømme oppsamlingsenheten før neste ordinære

hentedag. Renovatør skal da melde avvik med bilde som registreres direkte på abonnentens adresse i abonnementsystemet. Abonnenten kan få disse ved å henvende seg til HRA.

8. Krav til kildesortering – avfall som ikke omfattes av henteordning

Abbonentene plikter å sortere og levere alt husholdningsavfall som ikke blir hentet ved husstanden, inkludert store gjenstander/grovavfall. Sortering og levering av dette avfallet skal utføres i henhold til de generelle retningslinjene for gjenvinningsstasjonene, se retningslinje nr. 9.

Husholdningsavfall som ikke tilbys som henteordning og avfall som ikke får plass i beholderne hjemme, skal leveres på gjenvinningsstasjonen.

HRA skal gi nærmere informasjon om hvordan avfall som ikke kommer innunder den kommunale innsamlingsordningen, kan leveres.

9. Hjemmel for retningslinjen

Retningslinjen er fastsatt med bakgrunn i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

- Plikten til å kildesortere er hjemlet i §1-1 1. og 2. avsnitt og §2-5, 1. avsnitt.
- Krav til kildesortering står i HRAs avtaler med returselskapene.
- HRAs plikt til å informere abonnentene om ordningen er hjemlet i § 2-1, 5. avsnitt.
- At HRA bestemmer hvilke oppsamlingsenheter abonnenten skal bruke, og at de er HRAs eiendom, står i § 2-2, 1. avsnitt.
- Plikten til å levere farlig avfall kun til godkjent ordning for farlig avfall er hjemlet i § 4-5.
- HRAs rett til å la være å hente avfallet dersom det ikke kildesorteres, er hjemlet i §2-12.
- Bruken av gjenvinningsstasjoner er hjemlet i § 4-7.

	Retningslinje for plassering av avfallsbeholdere			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato: 23.04.24	Retningslinje nr. 2

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å sikre riktig plassering av avfallsbeholderne, og at abonnenten har kunnskap om hvordan underlaget skal tilpasses for at beholderne kan trilles og håndteres uten noen form for hindringer.

2. Hentested og trillebane

Alle abonnenter skal ha en egnet oppstillingsplass for plassering av oppsamlingsenheter/dunker på egen eiendom. Oppstillingsplass er ethvert sted oppsamlingsenhetene oppbevares mellom hver tømning. Hentested er det området der oppsamlingsenhetene skal stå plassert på hentedag for at renovatør skal få tømt dem. Hentested og oppstillingsplass er som oftest ett og samme sted.

Dersom ikke krav til kjørbare vei og snuplass er innfridd, må hentestedet være et annet sted enn oppstillingsplassen. Hentested blir godkjent av HRA i dialog med abonnenten.

Hentestedet skal ha stort nok areal til at det er plass til alle oppsamlingsenhetene det er krav til å bruke. Abonnenten må plassere oppsamlingsenhetene på hentestedet senest kl. 06.00 på hentedag. Oppsamlingsenhetene skal plasseres med håndtaket vendt ut mot veien/trillebanen.

Abonnenten har ansvar for at oppsamlingsenhetene plasseres/oppbevares med minst mulig ulempe for naboer. Dersom naboer opplever sjenanse, bør abonnenten flytte oppsamlingsenhetene. HRA kan ikke vedta flytting av dunker på bakgrunn av dette, men kan bistå ved spørsmål om alternative plasseringer.

Trillebane er adkomstvei eller grunn der renovatør skal transportere oppsamlingsenheten fra hentested til renovasjonskjøretøy.

3. Underlag

Underlaget på hentestedet og trillebanen skal være plant, fast og stabilt, uten trapper eller trinn som renovatøren må forsere. Hentestedet skal stå på bakkenivå i forhold til trillebanen. Løst underlag som grus/singel på trillebanen godtas ikke på beholdere fra og med 660 l og 370 l glass- og metallemballasje grunnet tyngden og HMS. Hentestedet og trillebanen må plasseres slik at det ikke oppstår vannansamlinger.

I de tilfeller hvor renovatøren må trille beholdere over kanter (høye terskler, fortauskant, o.l.), skal kantene utstyres med fastmonterte kjøreramper. Utbedring og vedlikehold av hentestedet og trillebanen er abonnentens ansvar.

HRA kan gi pålegg om utbedring av underlaget slik at betingelsene for underlag oppfylles. Dersom trillebanen ikke er i samsvar med kravene, kan HRA la være å tømme. HRA skal i disse tilfellene så langt som mulig varsle abonnenten at avfallet ikke er tømt, og årsaken til dette.

4. Hindringer

På hentedagen må hentestedet og trillebanen være fri for hindringer. Slike hindringer kan være parkerte biler, sykler, kjettinger mv. (listen er ikke uttømmende). Disse hindringene skal være fjernet senest kl. 06.00 på hentedag. Enhver form for terskler og trinn som renovatør må forsere regnes som hindringer og er i strid med krav til underlag, pkt. 3.

Abonnenten har ansvaret for at renovatøren ikke forulempes av hunder eller andre større husdyr. Slike husdyr skal være i bånd, i lukket innhegning eller liknende.

Abonnenten skal fortrinnsvis selv låse opp eventuelle dører og porter i god tid, senest innen kl. 06.00 på hentedagen. I tilfeller hvor abonnenten er forhindret fra dette, skal det settes opp nøkkelboks. Les mer om dette i pkt. 7. HRA har ansvaret for at grunder og porter lukkes etter at de er passert, og at dører lukkes etter tømning.

Avfallet vil ikke bli hentet dersom renovatør må forsere eller flytte på hindringer for å få tømt oppsamlingsenhetene. HRA skal i disse tilfellene så langt som mulig varsle abonnenten at avfallet ikke er tømt, og årsaken til dette.

Hvis utbedringen av hindringen innebærer et arbeidsomfang tilsvarende eller utover det som kreves ved for eksempel å etablere ramper, skal HRA gi en rimelig frist for utbedring av arbeidene. Hva som er rimelig frist vil bli vurdert i hvert enkelt tilfelle.

5. Vinterforhold og teleløsning

Abonnenten er ansvarlig for god tilgjengelighet for renovatøren på hentedag. Dette innebærer at hentested og trillebane må være måkt og strødd, og at snø og is må fjernes fra oppsamlingsenhetene ved behov, både oppå og rundt beholderne. Abonnenten skal sørge for at oppsamlingsenhetene ikke har fryst fast i bakken på hentedag.

Dersom det ikke er god tilgjengelighet for renovatør, kan tømning utelates. HRA skal så langt som mulig varsle abonnenten om at tømning uteblir og årsaken til dette.

Når det er teleløsning og grunneier ikke ønsker kjøring på veien må dette informeres til HRA, samt at det må settes opp veisperring eller tydelig skilting i veibanen. Det samme gjelder ved andre årsaker, som for eksempel bløt vei som følge av mye regn. Abonnenten må da sette beholderne utenfor sperringen.

6. Plassering av oppsamlingsenheter på andres eiendom

I tilfeller hvor hentestedet ikke kan etableres på abonnentens eiendom, må abonnenten forsøke å få tillatelse til å plassere oppsamlingsenhetene på andres eiendom som ligger i nærheten. Abonnenten må selv kontakte grunneier for å avtale etablering av hentested. En slik avtale kalles plasseringsrett.

I tilfeller hvor hentested ikke kan etableres på abonnentens eller andres nærliggende eiendom, kan HRA bistå abonnenten med å finne egnet oppstillingsplass.

Abbonnten er ansvarlig for at plassering og bruk av oppsamlingsenhetene er i tråd med retningslinjene, se retningslinje 2 og 3.

7. Avfallshus og «dunkeskur»

Hentestedet for oppsamlingsenhetene kan etableres i egne avfallshus eller «dunkeskur» utendørs eller innendørs. Abonnent/utbygger/byggherre er selv tiltakshaver ved etablering av avfallshus og «dunkeskur». Abonnent står fritt til å utforme avfallshuset, men kravene må være ivarettatt for at HRA skal kunne tømme forsvarlig. Prinsippene for universell utforming skal følges.

Abbonnten må dimensjonere avfallshus og «dunkeskur» tilstrekkelig store for god kildesortering, og slik at renovatør har enkelt tilgang til oppsamlingsenhetene. Kravene til avfallshus og «dunkeskur» skal tilfredsstillende kravene til hentested.

Ved etablering av avfallshus og «dunkeskur» må risiko for brannspredning vurderes nøye.

Det bør tilrettelegges slik at det er lett for abonnenten å gjennomføre renhold og vask av gulv, og evt. beholdere. Overflatene bør være glatte og enkle å holde rene, og det bør være tilgang til vannkran og spyleslange. Det må være muligheter for avrenning av vann.

HRA er ikke ansvarlig for å tømme oppsamlingsenheter fra avfallshus eller «dunkeskur» som skaper vanskeligheter med å tømme beholdere, og der kravene iht. retningslinjene ikke er ivarettatt.

Nærmere informasjon om dimensjonering kan fås ved henvendelse til HRA. Utdypende beskrivelse er gitt i renovasjonsteknisk veileder.

Krav til avfallshus og «dunkeskur»

Avfallshus kan være mindre hus plassert utendørs, enten helt lukket eller delvis, eller mindre hus kalt «dunkeskur». Avfallshuset skal dimensjoneres etter antall beholdere, antall boenheter tilknyttet og hentefrekvens. Nye «dunkeskur» skal dimensjoneres for standard hentefrekvens og minimum standard beholdere på 140 l (4 stk) samt sekk for plastemballasje. Beholderne skal kunne tas rett ut og det skal ikke være andre hindringer som takutstikk i front. Vi anbefaler at det ikke etableres dører/porter på «dunkeskur», men dersom det gjøres, skal de lett kunne åpnes/lukkes, evt. være selvlukkende, og enkel å sette i åpen stilling. Porter/dører skal ikke være til hindre for avfallshenting.

Det kan være lurt å bygge «dunkeskur» med åpning bak slik at avfallet kan kastes inn fra baksiden. På den måten kan beholdere plasseres med håndtaket vendt ut mot veien, samtidig som abonnent får lokket vendt riktig vei når hen skal kaste avfallet.

Nye avfallshus og «dunkeskur» skal etableres på bakkenivå uten terskler. Dersom det er terskler på eksisterende bygg skal de utstyres med ramper. Trillebanen skal være plan og fast, uten hindringer. Løst underlag som grus godtas ikke på beholdere fra og med 660 l og 370 l glass- og

metallemballasje grunnet tyngden og HMS. Innvendig bør det være telesikret støpt gulv med fall utover, asfalt eller annet fast dekke (ikke grus).

Renovasjonsbilen må ha mulighet til å kjøre helt inntil slik at gangavstanden blir så kort som mulig, dog innenfor 10 m for beholdere opp til 370 l. Gjelder det større beholder over 370 liter, skal renovasjonsbilen ha mulighet til å kjøre helt inntil grunnet HMS.

I avfallshus må det være god innvendig belysning. Lys kan med fordel utstyres med automatisk inn-/utkobling slik at det står på i den tiden det foregår tømming, og når abonnenten har behov for å benytte beholderne. Atkomstvei og døråpning kan også med fordel være belyst. Det må sikres god ventilasjon, for eksempel med store åpninger øverst på sideveggene eller god lufting mellom panel i kledning, eller eventuelt ventilasjonsluker. Er det tett avfallshus, må det være ventilasjon med tilførsel av frisk luft og avtrekk.

Adgangen til avfallshus utendørs bør etableres uten dør. I utsatte områder, bysentrum eller der det er behov for det kan det etableres låsbare dører. Nøkkelboks må da være lett tilgjengelig i umiddelbar nærhet. Nøkkelboksen skal være nøkkelfri med kodelås, evt. kan det være nøkkelfri kodelås på dør. Andre muligheter kan godtas etter avtale med HRA.

8. Brannforebyggende tiltak

Oppsamlingsenhetene ansees som brannobjekt, og bør ikke plasseres inntil husvegg eller garasjevegg, med mindre disse er utformet som brannsikre vegger. Som brannsikre vegger regnes vegg i ikke-brennbart materiale uten takutstikk, overbygning, vinduer, lufteventiler eller liknende. Hvis det, i områder med fare for brannsmitte, er vanskelig å finne en brannsikker plassering av oppsamlingsenhetene skal brannsikre oppsamlingsenheter benyttes.

Det må alltid vurderes brannrisiko nøye før plassering. Aktuelt regelverk finnes blant annet i Plan- og bygningsloven og i vilkår fra enkelte forsikringsselskap. Det er abonnentens ansvar å dekke eventuelle merkostnader til brannsikring av eget område.

For mer informasjon om brannsikre beholdere ta kontakt med HRA.

9. Hjemmel for retningslinjen

Henvisninger til «Forskrift om renovasjon i HRA-kommune»:

- Definisjonen av hentested er hjemlet i §1-5, bokstav 5
- Kravet til at alle eiendommer skal avsette et hentested for oppsamlingsenhetene på et tilstrekkelig stort og hensiktsmessig areal er hjemlet i § 2-7
- Kravet om å klargjøre hentestedet innen kl 06 på hentedag er hjemlet i §2-6
- Kravet om at hentested skal være brøytet og om nødvendig strødd, og at oppsamlingsenhetene skal være fri for snø og is er hjemlet i § 2-7
- Retten til å ikke tømme avfallet dersom abonnenten ikke har etterfulgt kravene i § 2-5 til § 2-11 er hjemlet i § 2-12

	Retningslinje for bruk av oppsamlingsenheter			
	Godkjent første gang: HRA generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato: 23.04.24	Retningslinje nr. 3

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å sikre riktig bruk av beholdere og nedgravde renovasjonsløsninger/containere.

2. Oppsamlingsenheter

Alle abonnenter skal ha tilgang til oppsamlingsenheter til alle avfallstyper som HRA legger til rette for. Med unntak av en del nedgravde renovasjonsanlegg, eier HRA oppsamlingsenhetene.

Beholderne har 2 eller 4 hjul. Alle beholdere skal dimensjoneres store nok til at de har tilstrekkelig volum til at lokket lett skal kunne lukkes og samtidig romme avfallet som normalt oppstår mellom to tømninger. Det er abonnentens ansvar å tilpasse abonnementet sitt til husstandens avfallsmengde.

Beholderne eies av HRA, men skal utplasseres og kun brukes av de (eier/leietaker) som disponerer boenhetene tilknyttet abonnementet. Beholderne skal derfor ikke tas med dersom eier eller leier av boenheten flytter til ny enhet. De skal heller ikke flyttes til, benyttes av eller byttes med andre.

HRA skal hente og bringe beholderne tilbake til hentested etter tømming. Beholderne skal forlates i lukket og oppreist tilstand. Dette forutsetter at abonnenten har plassert beholderne iht. forskriftens krav om plassering og tilgjengelighet. Les mer om dette i retningslinje nr. 2 om plassering av avfallsbeholdere.

3. Nærmere om bruk

Beholderne må ikke fylles på en slik måte at det ikke er mulig å få lokket igjen. Lokket skal lett kunne lukkes slik at hygieniske ulemper unngås og slik at kapasiteten blir ivaretatt. Det er abonnentens ansvar å kildesortere iht. størrelsen på beholderne. Er kapasiteten for liten, må abonnenten selv bestille større beholdere for en varig løsning, eller levere inn ekstra avfall på en gjenvinningsstasjon som løsning ved enkelttilfeller. Ved overfylte beholdere kan HRA la være å tømme avfallet. HRA vil så langt det er mulig varsle om dette. Dersom overfylte beholdere blir et gjentakende problem, kan HRA pålegge utvidelse av avfallsløsningen og sette ut større beholdere. Gebyret vil justeres etter størrelsen på beholderen for restavfall.

Avfallet i beholderne må ikke være så tungt eller tettpakket at det skaper vanskeligheter ved tømming. Bruk av komprimeringsutstyr tillattes ikke brukt uten HRA sitt samtykke. Dette begrunnes både i at avfallet lett skulle tømmes, og at HRA selv må følge krav i forbindelse med etterbehandling og gjenvinning av avfallet.

Restavfallet skal være forsvarlig innpakket og matavfallet skal legges i utdelte papirposer. Papir-

og pappemballasje og glass- og metallemballasje skal leveres løst i beholderne, mens plastemballasjen leveres i utdelte plastsekker. Plastsekkene skal knyttes godt igjen før de settes frem til henting.

I beholderne skal det kun legges kildesortert husholdningsavfall oppstått på egen eiendom. HRA er ikke pliktig til å tømme beholdere som inneholder feilsortert avfall eller farlig avfall og risikoavfall. Dersom HRA ikke tømmer beholderne på bakgrunn av dette, skal HRA varsle abonnenten om årsaken. Blir feilsortering av avfallet et gjentakende problem ved eiendommen, kan HRA foreta en ettersortering av avfallet for abonnentens regning. Eventuelt kan HRA, for abonnentens regning, også foreta en ekstratømming av avfallet, som restavfall. HRA skal varsle abonnenten dersom slike tiltak iverksettes.

Fuktig avfall, spisse, skarpe eller knuselige gjenstander mv. skal være forsvarlig innpakket før det legges i beholderen. Varm aske må avkjøles helt før den blir emballert og lagt i beholderen. Aske, avfall fra støvsuger og annet avfall som kan gi støvplage, må være emballert slik at det ikke oppstår støvplage ved tømming. Press ut luft før posen knyttes godt igjen.

I beholderen skal det ikke legges flytende avfall, metallgjenstander, elektrisk/elektronisk avfall, møbler, stein og jord, større mengder hageavfall, sand/grus, takstein eller annet bygningsavfall. Det må heller ikke legges etsende, eksplosivt eller selvantennelig avfall, for eksempel batterier, i beholderen. Brudd på dette kan medføre stor skade på renovatør, renovasjonsbil eller annet utstyr i gjenvinningsprosessen.

Når det er kaldt på vinteren, kan avfallet fryse fast i beholderen. Et tips er å legge avispapir nederst i beholderen. Det er abonnenten sitt ansvar å sørge for at avfallet er løst nok til at det lar seg tømme.

4. Bruk av nedgravde beholdere og overflate containere

Generelt

Nedgravd renovasjonsløsning er et godt alternativ til tradisjonelle avfallsbeholdere i plast i byområder, tettbygde områder, områder med høy arealutnyttelse og områder med trange veier.

Det finnes to varianter av nedgravde løsninger, helt nedgravde og delvis nedgravde containere. I en helt nedgravd containerløsning samles avfallet opp i en container som er plassert under bakkenivå med kun innkastluken over bakken. I en delvis nedgravd containerløsning er 1/3 av containeren plassert over bakkenivå, mens 2/3 er under bakkenivå. Begrepet «nedgravde containere» beskriver begge løsningene.

Nedgravde containere leveres i forskjellige størrelser og utforminger. Løsningen kan tilpasses nærmest et hvert behov, men er anbefalt i prosjekter som har mellom 10 og 300 enheter.

Standard kapasitetsberegning pr boenhet (140 l) gjelder også her. Størrelsen på beholderne/containerne blir regnet ut fra antall boenheter ganget med standard kapasitet 140 l (60 l-80 l for matavfall og glass/metallemballasje). For at ikke beholderne/containerne skal bli overfylte, er det viktig at kapasiteten pr boenhet blir overholdt.

Nedgravde containere er bunntømte og tømmes med kranbil. På grunn av dette er det andre krav til tilgjengelighet, oppstillingsplass og adkomst enn for løsninger med avfallsbeholdere i plast på hjul. Disse er beskrevet i «Renovasjonsteknisk veileder».

Det finnes også bunntømte overflate containere. Dette er store containere som står over bakkenivå og som tømmes på samme måte som nedgravde beholdere. Kravene er de samme som for nedgravd løsning.

Mer om ansvarsfordeling, krav til plassering og tilgjengelighet, samt tekniske krav m.m. er spesifisert i «Renovasjonsteknisk veileder»

Kildesortering og bruk

Abbonnten skal kildesortere alt avfall etter avfallstypene HRA legger til rette for, jf. renovasjonsforskriften § 2-5, første avsnitt.

Avfallet skal sorteres i 5 avfallsgrupper på lik linje med vanlige overflatebeholdere; matavfall, restavfall, papir- og plastemballasje, og glass- og metallemballasje. Se mer om kildesortering av husholdningsavfall i retningslinje nr 1.

Det er dog noen forskjeller på sorteringsmåte i containere, kontra vanlige overflatebeholdere. Kun forskjellene vil bli beskrevet her:

- Matavfall sorteres i egne plastposer (6 liter). Dette for at posene skal takle fallet ned i beholderen og for å minske søl.
- Plastemballasje kastes løst i beholderen eller i mindre plastposer tilpasset innkastluken.

HRA ser på muligheten for å bruke papirposer til matavfall istedenfor plastposer ved nedgravde renovasjonsløsninger. Dette for å minske bruken av plast og fordi HRA lager biogass av matavfallet, og store mengder plast egner seg ikke i biogassanlegget. Dersom dette blir tilfelle, vil HRA informere og dele ut papirposer til de med nedgravd løsning eller overflatecontainere.

5. Hensetting av avfall

Det er ikke tillatt å sette avfall utenfor beholderne. Avfall som ikke får plass i beholderne, skal leveres til en gjenvinningsstasjon.

Det er heller ikke tillatt å legge avfallet utenfor beholderne selv om årsaken er fulle beholdere. Abonnent med ekstra avfall utover gitt kapasitet, må selv oppbevare dette til neste henting, eller levere inn dette på en gjenvinningsstasjon.

Oppstår det avfall på avveie i forbindelse med tømming av beholderne, skal renovatøren plukke opp dette.

6. Ekstrasekk

Ekstrasekk kan benyttes av abonnent i enkelttilfeller, til ekstra restavfallsmengder. Det er kun ekstrasekk påtrykt «Restavfall ekstrasekk» som kan benyttes.

HRA skal sørge for at alle abonnenter får tilstrekkelig informasjon om når og i hvilke tilfeller sekkene kan benyttes.

Abbonnten må sørge for at ekstrasekken er forsvarlig lukket før den settes fram for henting, godt synlig ved restavfallsbeholderen, før kl. 06.00 på hentedag.

7. Renhold av oppsamlingsenhetene

Abonnenten skal sørge for nødvendig vedlikehold av oppsamlingsenhetene og omgivelsene rundt. Dette gjelder både beholdere (dunker) og nedgravde beholdere/containere som eies av abonnent/sameie o.l. HRA sørger for renhold på nedgravde beholdere og containere som eies av HRA. Abonnent/sameier som eier nedgravde beholdere og containere o.l. oppfordres å kontakte HRA, slik at renholdet tas umiddelbart etter tømning.

På sommeren anbefales det at beholderen for matavfall blir jevnlig rengjort, minimum 2-3 ganger i løpet av sommeren, for å forebygge forekomster av mark/fluier.

8. Vedlikehold og skader på oppsamlingsenhetene

HRA vil sørge for at beholdere som er skadet, samt skader påført av renovatør, eller har slitasje, blir byttet ut innen rimelig tid etter at HRA har fått melding om dette. Renovatør skal selv melde inn behovet for bytting av beholdere, men abonnenten kan også melde inn dette via «Min side», e-post eller telefon.

HRA har ansvaret for vedlikehold av oppsamlingsenheter som HRA eier, herunder utbedre eller skifte ut oppsamlingsenheter som er slitt eller skadet som følge av normal bruk. Dette gjelder for de renovasjonsanleggene HRA eier, herunder nedgravde containere og overflatecontainere.

Abonnenten er selv ansvarlig for skader som de selv påfører oppsamlingsenheten. HRA kan belaste abonnenten for kostnader ved reparasjon eller utskiftning av beholder.

9. Hjemmel for retningslinjen

Retningslinjen er fastsatt med bakgrunn i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

- Bruk av oppsamlingsenheter er hjemlet i §§ 2-13 og 2-15.
- HRAs ansvar ved innsamling av avfall er hjemlet i §§ 2-1 og 2-2.
- Skade på beholder og evt. erstatning ved skade på denne, er hjemlet i §§ 2-2 og 2-16.
- Pålegg om større beholdere og hensetting av avfall, samt å ikke hente avfall ved disse tilfellene, er hjemlet i §§ 2-10 og 2-15.
- HRAs mulighet for pålegging av ekstrakostnader er hjemlet i § 7-5.
- HRAs mulighet for å la være å hente avfallet dersom abonnenten ikke har etterfulgt kravene i §2-5 til §2-11 er hjemlet i § 2-12.

	Retningslinje for kjørbare vei ved tømming av avfallsbeholdere			
	Godkjent første gang: HRA generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 4

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er blant annet å sikre at eier av veien og abonnenten sørger for at veien er fremkommelig for renovasjonsbilen på hentedag. Retningslinjen omfatter blant annet veiledning om fjerning av hindringer, tilrettelegging for gode snuplasser og generelt veivedlikehold.

Retningslinjen omfatter også periodevis ufremkommelighet (vinterrenovasjon).

2. Kjørbare vei

En vei anses som kjørbare/fremkommelig for renovasjonsbil når den er i en slik stand at renovasjonsbilen kan komme frem til hentested og snu på en forsvarlig måte. Både offentlige og private veier regnes som kjørbare når dette er oppfylt.

Øvrige krav til kjørbare vei følger av Statens vegvesens håndbok N100 for kjøretøytype (L).

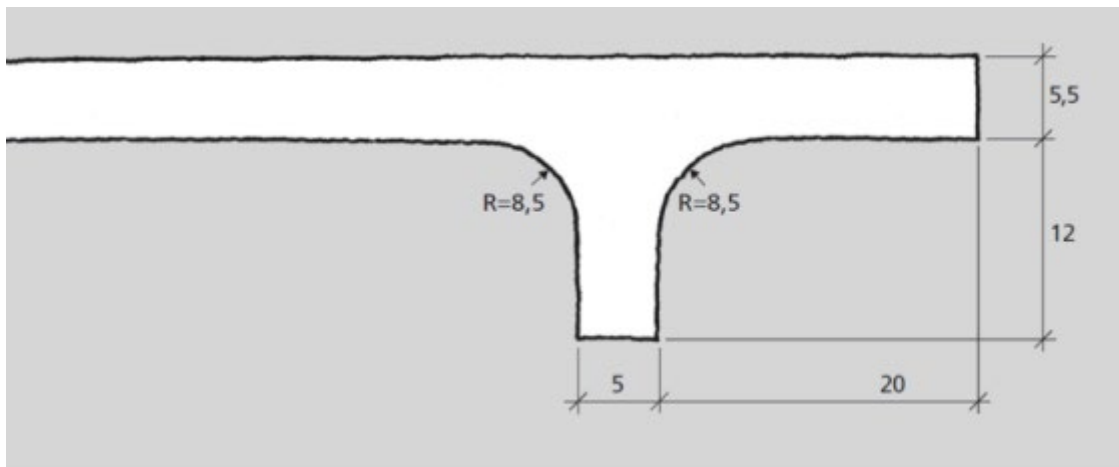
Renovasjonsrutene planlegges ut fra veier som er definert som kjørbare. Følgende bestemmelser gjelder:

- Veien må være kjørbare for renovasjonsbil hele året.
- Veien må ha tilstrekkelige bæreevne og fri sikt.
- Veien skal ha en kjørebanebredde på minimum 3 meter pluss kjørbare veiskulder på begge sider av veien. Dersom veien ikke har veiskulder, bør kjørebanebredden økes til minimum 3,5 m.
- Det må være gjennomkjøringsvei eller snuplass/snuhammer i enden av veien iht. vegvesenet norm for snuplass for store lastebiler.
- Rygging skal kun skje for å snu renovasjonsbilen.
- Nyetablerte veier bør ikke overstige Statens vegvesens anbefaling om maks 8-10 % stigning.
- På allerede etablerte veier vil stigningsforholdet ses i sammenheng med de øvrige kravene i renovasjonsforskriften. Det er da totalvurderingen som avgjør om veien anses som forsvarlig for renovasjonsbiler.
- HRA har ikke ansvar for skader eller slitasje på privat eiendom som skyldes normal kjøring med renovasjonsbil. Eier av veggrunn er ansvarlig for vedlikehold.

Dersom en vei ikke lenger kan betraktes som kjørbare iht. HRAs krav, vil veien bli omdefinert til «ikke kjørbare». Avfallsbeholderne må da flyttes til nærmeste kjørbare vei. Nytt hentested må være i tråd med kravene i forskriften og retningslinjer.

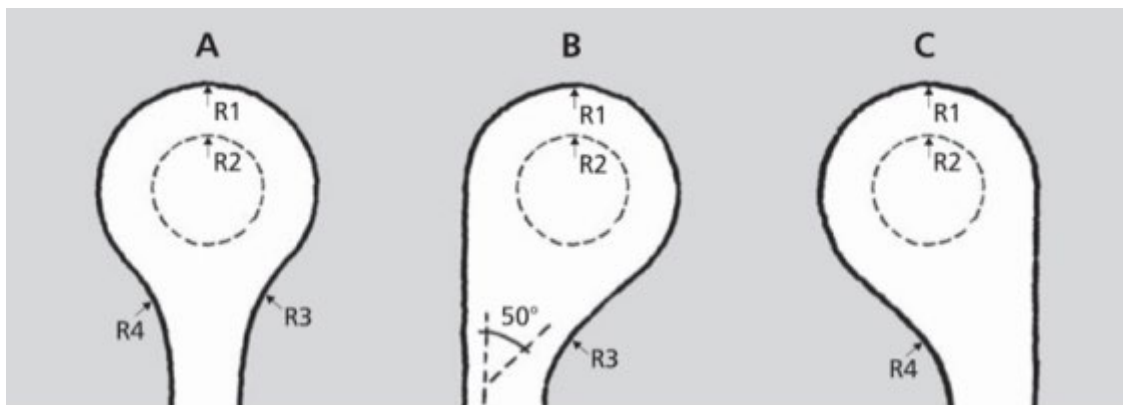
Se også «Renovasjonsteknisk veileder».

Snuhammer

Figur 1: Vendehammer for lastebil (L), mål i meter. Hentet fra Statens vegvesens håndbok N100.

Snuplasser

Figur 2: Utforming av snuplasser. Hentet fra Statens vegvesens håndbok N100.

4. Fremkommelighet på kjørbær vei

På hentedag skal veien ha god fremkommelighet. Fri høyde skal være minimum 4 m i hele veiens bredde, og hindringer som sykler, parkerte biler/båter/tilhengere, gravearbeider, veisperringer osv. må ikke forekomme. Dersom det er hindringer i veien på tømmedag, kan HRA la være å tømme.

Veiskulder skal også være fri for hindringer som murer, steiner, kvister osv.

Som følge av glatt føre, snøfall, teleløsning, veiarbeid eller andre hindringer kan kjørbær vei midlertidig bli definert som ikke kjørbær. Dersom veien ikke er kjørbær, fører dette til at beholderne ikke blir tømt før forholdene er brakt i orden, tidligst ved neste ordinære hentedag. Ved graving i vei som hindrer fremkommeligheten til renovasjonsbilen, plikter tiltakshaver/veieier å varsle berørte husstander, slik at disse kan trille beholderne frem til kjørbær vei på hentedag. HRA ønsker beskjed om dette.

Ved teleløsning er det veieier sitt ansvar å sette opp veisperring. Se retningslinje nr 2 «Plassering av avfallsbeholdere», pkt. 5.

Renovatøren har til enhver tid ansvar for å vurdere om veien er kjørbar eller ikke. Finner renovatør det uforsvarlig å kjøre på veien, kan hen la være å kjøre, jf. arbeidsmiljøloven §§ 1-1 og 3-1, og vegtrafikkloven § 3. Ved neste ordinære henting skal renovatør ta med ekstra avfall.

Ved brått værromslag som medfører glatte veier eller stort snøfall vil HRA forsøke å tømme så snart det lar seg gjøre. Dersom veien fremdeles ikke er fremkommelig, vil tømning utebli frem til neste ordinære hentetid. HRA skal varsle abonnenten om at tømning uteblir og årsaken til dette.

Vinterrenovasjon

Om vinteren skal veien være forsvarlig brøytet og strødd ved behov. Vei som ikke får tilstrekkelig vintervedlikehold over tid, kan defineres til ikke kjørbar vei.

Enkelte veier, eller deler av disse, som er definert som kjørbar vei, vil likevel kunne være risikofylte og utfordrende i vinterhalvåret. HRA vil i så fall, basert på en vurdering i hvert enkelt tilfelle, kunne pålegge abonnentene å bringe beholdene frem til et midlertidig hentested. Slike løsninger benyttes kun unntaksvis, og innvilges ikke for nyoppførte boliger.

Dersom det pålegges midlertidig hentested i vinterhalvåret, vil dette gjelde i perioden 15.11 til 15.04. Datoene kan forskyves dersom værholdene tilsier det.

Abbonentens ansvar for avfallsbeholderne og hentested gjelder også for den midlertidige løsningen.

5. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til § 2-14 og §§ 2-17 – 2-20 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje for henteintervall og hentedager			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: OPL Dato: 23.12.24	Virkning fra: Ekstraordinær GF Dato: 23.01.25	Retningslinje nr. 6

1. Hensikt

Denne retningslinjen skal forklare hvor ofte HRA henter de ulike avfallstypene, og hvordan hentedager fastsettes.

2. Henteintervall

Husholdningsabonnenter med egne beholdere

For husholdningsabonnenter med egne beholdere er dette henteintervallet retningsgivende:

- Restavfall: Hver 4. uke
- Matavfall: Hver 2. uke (Kan utvides opptil hver 4. uke i perioden november-april)
- Plastemballasje: Hver 4. uke
- Papir, papp og drikkekartong: Hver 4. uke
- Glass- og metallemballasje: Hver 8. uke

Forsinkelser kan forekomme, spesielt i perioder med vanskelige kjøreforhold. Abonnentene vil så langt mulig bli varslet om uregelmessigheter i henting.

Abonnenter med nedgravde beholdere/containere

Selv om fellesanlegg dimensjoneres for samme henteintervall som for abonnenter med egne beholdere, forbeholder HRA seg retten til behovsprøvet tømning av slike anlegg. Behovsprøving skal være basert på overvåkningsinformasjon, enten i form av fysisk inspeksjon eller fjernovervåking vha nivåmålinger.

Unntak

Der det ikke finnes tilstrekkelig plass til korrekt oppsamlingsvolum og alternativer til å utvide arealet, vil det i noen få tilfeller være hyppigere henting av mat- og restavfall.

Dersom henteintervallet økes, vil det kunne ses på en behovsprøvd ordning for fellesløsninger hvor stedlige plassforhold setter begrensninger.

Av hensyn til holdbarhet og luktspredning gjelder i utgangspunktet henting av matavfall med 2 ukers intervall.

Likevel kan HRA øke henteintervallet for matavfall opptil hver fjerde uke i perioden 1. november til 1. mai, da normale klimatiske forhold ivaretar hensynet til holdbarhet/lukt/skadedyr.

Der plassforhold er bygningsmessig begrenset, kan det gjøres unntak for hentefrekvens. Det inngås likevel ikke nye avtaler med hyppigere henteintervall enn det som gjelder før 1. januar 2025. Nye avfallsrom og hentesteder skal ha tilstrekkelig areal, ref. §§ 2-7, 3-1, samt renovasjonsteknisk veileder.

Abonnenter med nedgravde beholdere/containere

Henteintervallet er for tiden likt som for abonnenter med egne beholdere. Tømming skjer med egen kranbil med ulike tømmedager for ulike avfallstyper. Det er fordi kranbilen bare har ett kammer, og derfor må tømme en avfallstype om gangen.

3. Endring av hentedag

HRAs abonnenter har siden 2021 ikke hatt en fast ukedag for henting. HRA henter ikke på helligdager. Derfor vil hentedag og dermed henteintervall forskyves etter helligdager. Abonnenter med økt avfallsmengde som følge av mer enn 3 kalenderdager forskyvning (helligdager og virkedager) får gratis ekstrasekk til dette på gjenvinningsstasjonen.

HRA har hentekalender som er løpende oppdatert og minner om endringer i forkant av helligdager. Abonnenten plikter å holde seg orientert om eventuelle endringer av hentedag slik at beholdere kan trilles fram til hentested.

Det kan også legges inn planlagt forskyvning i vintermånedene og i forbindelse med kursaktiviteter. Hentedager kan også endres i forbindelse med ruteomlegging.

5. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til §§ 2-1, 2-5, 2-6 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene»

	Retningslinje for gangtillegg			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 5

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å sikre god service og kundebehandling, samt riktige arbeidsforhold (HMS) for renovatør iht. arbeidsmiljøloven.

2. Innvilgelse av gangtillegg

I særlige tilfeller og etter skriftlig søknad fra abonnent, kan det innvilges økt henteavstand mot ekstra gebyr. Med økt henteavstand menes det at abonnenten betaler et ekstra gebyr for at HRA skal hente avfallet på et annet sted utover de 10 meterne som er kravet iht. forskriften. Det er HRA som behandler søknaden om gangtillegg.

Gangtillegg er ikke kostnadseffektivt og er en ekstra belastning for renovatør. HRA er derfor svært restriktive med å innvilge gangtillegg. Det innvilges kun der det ikke er andre mulige løsninger eller plasseringer tilgjengelige iht. forskriften.

Dersom grunnlaget for innvilgelse av gangtillegg skulle endre seg i vesentlig grad, vil vedtaket bli vurdert på nytt. Vedtaket om gangtillegg kan trekkes tilbake.

3. Betingelser for gangtillegg

- Avfallsbeholderne kan hentes inne på eiendommen, plass spesifisert i avtale med HRA.
- Maks henteavstand er 50 m.
- Gjelder beholdere opp til 370 l, for glass- og metallbeholderen maks 240 l.
- Beholderne skal ikke trilles opp eller ned trapper og bratte skråninger, over gressplen eller andre hindringer. Hentested og trillebane må være utformet iht. forskriftens krav.
- Tjenesten løper til den blir sagt opp av abonnent.
- Tjenesten er personlig og faller bort dersom abonnenten flytter eller dør.

4. Pris

Det betales gebyr etter antall meter iht. gjeldende prisliste.

5. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til § 4-4 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje om renovasjon for hytter og fritidseiendommer			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: TJÅ Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 7

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å sikre størst mulig grad av materialgjenvinning for abonnenter i hytter og fritidsboliger.

Innen 2023 er det krav fra EU om at plastemballasje og matavfall skal kildesorteres. Dette gjelder også hytter, og HRA innfører full kildesortering på hytter/fritidsboliger.

HRA skal legge til rette for at abonnentene skal sortere avfallet og sørge for at avfallstypene som abonnentene har sortert blir gjenvunnet eller behandlet på annen lovlig måte.

3. Ordningen hytter renovasjon

Fritidsabonnenter skal levere husholdningsavfallet til de hentestedene som HRA har opprettet for formålet, og sortere avfallet i samsvar med anvisninger fra HRA. De skal også benytte gjenvinningsstasjonene på samme måte som andre husholdninger.

Alle som eier hytte eller er registrert som fester av en hytte skal registreres som abonnent med hytter renovasjon.

Det betales en renovasjonsavgift per boenhet og det kan være flere boenheter per eiendom.

Avfallsbeholdere til hytter renovasjon utplasseres på egne oppsamlingspunkter og er merket «hytter renovasjon». Dette er fellesbeholdere som alle hytteeiere i våre kommuner kan benytte seg av. Enkelte steder har hytteabonnenter egne beholdere, som av effektivitetshensyn hentes på samme rute som øvrige husholdningsabonnenter.

Avfall skal ikke plasseres utenfor oppsamlingsenheten, men plasseres oppi beholderen. Er beholderen(e) full(e) må et annet oppsamlingspunkt for hytter renovasjon benyttes slik at avfallet ikke blir spredt av fugler eller dyr.

Gebyr for ordningen må betales uavhengig av andre renovasjonsabonnement og faktureres 2 ganger i året som standard. Det er også mulig å få månedlig faktura, med oppstart 1. januar eller 1. juli.

4. Sorteringsrutiner- bringeordning

Større mengder avfall skal leveres til HRA's gjenvinningsstasjoner. Der kan man også kaste større mengder avfall som er mer enn det som oppstår ved normalbruk på hytta. HRA har en gjenvinningsstasjon i hver kommune.

På gjenvinningsstasjonene tar vi imot kildesortert grovavfall, bygge- og riveavfall, farlig avfall, EE-avfall.

Mer informasjon finnes på HRA sine hjemmesider.

5. Fritak fra hytterenasjon

HRA kan gi fritak fra renovasjonsordningen for hytter og fritidsbolig dersom boenheten er å regne som kondemnert/ felleferdig. Takst og bilder må vedlegges søknad som sendes HRA.

6. Klageadgang

Klage over enkeltvedtak fattet i medhold av renovasjonsforskriften kan sendes HRA. Dersom klagen ikke tas til følge, vil HRA videresende den til Klagenemnda, se retningslinje nr. 14

7. Hjemmel for retningslinjen

Retningslinjen er fastsatt med bakgrunn i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

- Definisjonen av boenhet og at alle former for fritidsboliger er definert som dette, er hjemlet i § 1-5, bokstav e
- Kravene for renovasjon fra hytter og fritidseiendommer er hjemlet i § 2-21
- Krav ved fritak er hjemlet i § 4-3
- Kravene til bruk av gjenvinningsstasjoner er hjemlet i § 2-13, § 2-21 og § 4-6

	Retningslinje for fritak og unntak			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 8

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å angi hvordan søknad fra renovasjonsordningen skal behandles, herunder hvilke vilkår og betingelser som kan gi grunnlag for slikt fritak.

2. Fritak

Generelt

HRA kan etter forurensningsloven § 30 og renovasjonsforskriften §§ 4-1 og 4-2, frita bestemte eiendommer fra den kommunale avfallsordningen. Fritak skal være knyttet til objektive kriterier ved eiendommen, og kan derfor ikke gis på bakgrunn av eiers bruk av eiendommen eller av sosiale grunner knyttet til eier.

Det er ikke mulig å si opp renovasjon, men det kan søkes om midlertidig fritak. Midlertidig fritak fra lovpålagt renovasjon gis bare etter søknad og inntil 3 år av gangen. Søknad skal sendes til HRA minst en måned før fritaksperioden starter. Det er abonnenten sitt ansvar å melde fra om dette til HRA.

Den som søker om fritak må være registret som eier eller fester av eiendommen. Dersom den som har rett til å søke om fritak ikke er i stand til å søke selv, kan pårørende stå som søker.

Søknad om fritak skal gjøres skriftlig. Skjema finnes på HRA`s nettside og kan sendes via brev eller epost. Det kan også sendes inn digitalt enten via HRA`s app eller nettside.

HRA kan kreve utfyllende opplysninger fra søker før søknaden behandles. HRA kan også innhente utfyllende opplysninger fra relevante instanser.

HRA har veiledningsplikt til abonnenter som søker om fritak.

Før fritaksperioden utløper, sender HRA varsel til abonnenten.

Helårsbolig

Midlertidig fritak kan gis dersom en bolig står ubebodd i en sammenhengende periode på minimum 12 måneder. Det kan innvilges fritak for inntil 3 år om gangen. Abonnenten er selv ansvarlig for å søke om forlengelse av fritaket. Dette må gjøres i rimelig tid før fritaket utløper, minimum en måned før.

Der eiendommen har egne avfallsbeholdere, vil disse bli hentet inn av HRA. Abonnenten er selv ansvarlig for å bestille nye beholdere når boligen blir tatt i bruk igjen. Blir boligen tatt i bruk før fritaksperioden utløper, blir vedtaket om fritak trukket tilbake og faktureres for hele perioden som normalt.

Det innvilges ikke fritak fra renovasjonsordningen så lenge eier/bruker har folkeregistret adresse til boligen. Unntak fra dette kan gjøres hvis det dokumenteres at den folkeregistrerte har flyttet på institusjon eller har annen midlertidig adresse/bopel.

Fritak gis ikke med tilbakevirkende kraft.

Følgende kriterier gir ikke grunnlag for fritak:

- Lite bruk av boligen/lite avfall
- Bolig som brukes delvis
- Bolig som benyttes som fritidsbolig
- Bolig med lang vei
- Bolig uten beholdere
- Sosiale/helsemessige årsaker
- Eier flere boliger

Bolig som benyttes som fritidsbolig, uten at dette er endret i matrikkelen, kan etter søknad midlertidig omklassifiseres til fritidsabonnement.

Salg av bolig

Salg av bolig gir i utgangspunktet ikke grunnlag for fritak da boliger som oftest blir solgt innen 12 mnd. I særlige tilfeller og der boligen ikke blir benyttet, *kan* det søkes om fritak etter § 4-2.

Ved eierskifte skal beholderne bli stående på eiendommen til neste eier overtar, uavhengig av beholdernes størrelse. Ønsker ny eier annen størrelse på beholderne, er det abonnentens ansvar å melde fra om dette.

Hytter/fritidseiendom

Midlertidig fritak innvilges kun dersom hytta/fritidsboligen er kondemnabel/ubeboelig. For at bebyggelsen skal regnes som kondemnabel/ubeboelig må den være i så dårlig stand at bruk kan medføre helsefare og ikke kan benyttes som oppholdssted. Som hovedregel vil dette innebære at boligen er rivningsklar. Omfattende restaurering/oppussing, der boligen ikke kan benyttes under rehabiliteringsperioden, kan også gi grunnlag for fritak.

Dokumentasjon må foreligge i form av takst og/eller bilder, og vedlegges sammen med søknad om fritak.

Fritak gis ikke med tilbakevirkende kraft.

Følgende kriterier gir ikke grunnlag for fritak:

- Bor i nærheten eller i samme kommune
- Fritidsbolig ligger på samme eiendom som privatbolig
- Eier flere fritidsboliger, og flere ligger på samme eiendom
- Hytten ligger avsides (fjell, øy o.l.)
- Ikke isolert, ikke strøm/vann
- Lite eller ingen bruk
- Benytter ikke felles renovasjonsløsning
- Sosiale/helsemessige årsaker

3. Fritak i særlige tilfeller

Normalt gjøres det ikke unntak fra kravet om lovpålagt renovasjon. Dersom en abonnent likevel ønsker å søke om unntak fra bestemmelsene i renovasjonsforskriften, skal søknad være skriftlig og begrunnet.

4. Permanent fritak fra lovpålagt renovasjon

I tilfeller der kommunen har gitt tillatelse til rivning av bolig eller fritidsbebyggelse, vil renovasjonsgebyret bli stoppet permanent. Avfallsbeholderne blir hentet i retur, og avfallsgebyret stoppes. Dersom eiendommen igjen blir bebygd, vil ny bolig/fritidsbolig komme inn under lovpålagt renovasjon når den tas i bruk.

5. Behandling av søknad

Søknad om fritak behandles etter forvaltningslovens bestemmelser. Fritak eller avslag på fritak er å betrakte som et enkeltvedtak med klagerett.

Klage på vedtak behandles etter forvaltningslovens bestemmelser. Dette innebærer at klage på vedtak skal behandles i HRA`s klagenemd om ikke HRA omgjør vedtaket eller klagen blir avvist, jf. § 7-3.

6. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til §§ 4-1 – 4-3 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje for gebyr			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: TJÅ Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 10

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å tydeliggjøre håndteringen rundt gebyr.

2. Om gebyret

Renovasjonsgebyr skal betales av alle abonnenter og dekke alle kostnader HRA har ved å levere renovasjonstjenester for husholdningsavfall i kommunen etter selvkostreglene.

Gebyret dekker blant annet kostnadene ved administrasjon av renovasjonstjenesten, bruk av gjenvinningsstasjonen, utdeling og sekker til plastemballasje og matavfall, samt innsamling og behandling av de forskjellige avfallstypene.

Terminer

Renovasjonsgebyret deles som standard i to terminer med forfall 20.4 og 20.10. HRA tilbyr også månedsfaktura med forfall 20. hver måned hvis kunden har tegnet avtalegiro eller efaktura.

Gebyrsatser

Styret vedtar budsjett med forslag til gebyrsatser, som legges fram for kommunestyrene til vedtak. Det skal være like gebyrer i alle eierkommuner. Vedtak om gebyrenes størrelse er forskrift jfr. Forvaltningslovens kap. VII. Gebyrsatsene fastsettes slik at de fremmer avfallsreduksjon, kildesortering og gjenvinning.

Standard renovasjonsgebyr tar utgangspunkt i 140 liter restavfallsbeholder. Ved større restavfallsbeholder øker gebyret tilsvarende antall liter. Eks. 240 liter tilsvarer 1,6 abonnement. Større beholdere for andre avfallstyper enn restavfall er kostnadsfritt for husholdningsabonnenter.

3. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til § 5-1 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje for husholdningenes bruk av gjenvinningsstasjoner			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: JN/APM/ÅTK Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 9

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å beskrive korrekt og trygg bruk av HRAs gjenvinningsstasjoner.

2. Betingelser for å kunne levere

HRA har gjenvinningsstasjoner i hver kommune. Åpningstidene finnes på www.hra.no

Riktig sortering på gjenvinningsstasjonen starter hjemme, ved at avfallet grovsorteres. Hvilke avfallstyper HRA tar imot og gode råd for hvordan hengeren kan pakkes for å sikre effektiv levering finnes på <https://hra.no/forsidesaker/slik-pakker-du-hengeren/>

Husholdningsabonnenter kan levere en rekke avfallstyper «gratis» over gebyret, dvs. ikke betale på gjenvinningsstasjonen. Dette gjelder for tiden blant annet farlig avfall, dekk uten felger, glassemballasje, hvitevarer, klær, metall, papp og papir, trykkimpregnert trevirke og plast.

Avfall som leveres av innleid transportør, håndverker etc. kan *ikke* leveres gratis. Dette er næringsavfall.

Oversikt over priser ligger på HRAs nettsider.

Levering:

- Gjenvinningsstasjonene skal ta imot husholdningsavfall fra privatpersoner og mindre mengder næringsavfall fra bedrifter så lenge det dreier seg om små leveranser som kan fraktes i personbil med eller uten henger eller varebil.
- Større leveranser avfall levert med lastebil, container eller traktorer med eller uten henger, skal leveres over vekt på gjenvinningsstasjon.
- Brukere av gjenvinningsstasjoner plikter å følge anvisninger fra personell på anlegget, på skilt og lignende, herunder blant annet anvisning om rett sortering av avfall.
- Kjør forsiktig og i gangfart. På gjenvinningsstasjonene kan det være både gående, andre biler og store anleggsmaskiner.
- Ved stor trafikk i høysesong kan det oppstå kø for å levere avfallet. Vær tålmodig og ta den plassen du får anvist. Vi ønsker å unngå skader på materiell og personell som befinner seg på gjenvinningsstasjonen og kan derfor slippe inn puljevis for å ivareta sikkerheten.
- Barn under 10 år bør sitte i bilen av hensyn til egen sikkerhet. Foreldre/ voksne har ansvar for barn som er med.
- Landbruksplast er ikke husholdningsavfall og dermed ikke omfattet av renovasjonsforskriften.

3. Riktig sortering

Hensikten med ansvarlig avfallshåndtering er å bruke ressursene på en best mulig måte og holde renovasjonsgebyret så lavt som mulig. De som kan levere avfallet «gratis» må rette seg etter våre sorteringsanvisninger.

- Start med å grovsortere avfallet hjemme.
- Sorter avfallet på gjenvinningsstasjonen etter HRAs anvisninger.
- De ansatte på stasjonen vil veilede om hvor de forskjellige avfallstypene skal plasseres/leveres.
- Det er ikke tillatt å levere matavfall på gjenvinningsstasjonene, med unntak av Trollmyra, hvor større mengder kan leveres etter avtale.
- Det er spesielt viktig å levere følgende avfall til gjenvinning eller annen lovlig behandling:
 - Elektriske produkter, dvs. ting det har gått strøm gjennom (EE-avfall)
 - Batterier. På små batterier bør poler være teipet, batterier som har reststrøm og gnisser mot metall, kan antenne.
 - Farlig avfall
- Det er ikke tillatt å plukke ut ting og gjenstander fra containere eller andre oppsamlingsenheter.
- Abonnenter som ikke følger våre anvisninger med hensyn til plassering og sortering av avfallet, kan bli bortvist fra gjenvinningsstasjonen.
- HRA kan gjennomføre mottakskontroll.

4. Ombruk av avfallet

HRA håndterer avfallet i henhold til avfallshierarkiets prioriteringer, og oppfordrer derfor abonnentene til å reparere ødelagte gjenstander eller levere inn avfallet til ombruk. HRAs har nært samarbeid med LUPRO, som driver en ombruksbutikk i tilknytning til HRAs gjenvinningsstasjon på Roa.

6. Hjemmel for retningslinjen

Retningslinjen er fastsatt med bakgrunn i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

- Plikten til å kildesortere er hjemlet i §1-1 1. og 2. avsnitt og §2-5, 1. avsnitt.
- Hvordan avfallet skal leveres, omtalt i kulepunkt 1 og 2 kap. 2 er identiske med forskriftens § 4-7, 1. og 2. avsnitt.
- Plikten til å levere farlig avfall til godkjent ordning er hjemlet i § 4-5
- Plikten til å følge anvisninger fra personell, skilt og lignende er hjemlet i § 4-7, 3. avsnitt.

	Retningslinje om eierforhold i forbindelse med fakturautsendelse			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: TJÅ Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 11

1. Hensikt

Renovasjonsgebyret skal sendes til eier av aktuell eiendom i samsvar med gjeldende gebyrregulativ. HRA ønsker med denne retningslinjen å presisere de betingelser som gjelder for fakturautsendelser.

2. Fakturamottakere

Faktura og faktureringsystem skal inneholde mest mulig korrekte eieropplysninger. Det tas utgangspunkt i Matrikkelen (tinglyst eier). Matrikkelsystemet er Norges offisielle eiendomsregister.

HRA sender kun faktura til én mottaker. Mottakeren registreres i vårt kunderegister/fakturasystem med fødselsnummer (11 siffer) eller organisasjonsnummer (9 siffer).

HRA sender faktura til den som står som tinglyst eier i Matrikkelen ved faktureringsdato. Dersom fakturaen skal deles mellom kjøper og selger, må dette ordnes innbyrdes.

Tinglyst eier(e)

Når det er flere enn én tinglyst eier på eiendommen, registreres én av eierne inn som fakturamottaker, med mindre eierne ønsker at faktura skal sendes til annen tinglyst eier.

Eiendommer hvor ny eier ikke er tinglyst

Det kan sendes faktura til ikke tinglyst eier. Opplysninger om fakturamottaker og kopi av kjøpekontrakt må sendes skriftlig til HRA.

Leietaker

Det sendes ikke faktura til leietaker, men til tinglyst eier av eiendommen. Eier er ansvarlig for at renovasjonsgebyret betales.

Faktura til tinglyst eier(e) med c/o adresse

HRA henter c/o-adresser fra folkeregisteret. Ved dødsbo, må ansvarlig for boet ta kontakt med HRA for at det kan sendes faktura til en c/o adresse. Opplysninger om fakturamottaker må sendes skriftlig til HRA.

Fakturaadresse

Faktura sendes til den adressen som fakturamottaker står registrert med som postadresse i folkeregisteret hvis faktura sendes som papirfaktura.

Utsending av faktura

HRA sender faktura digitalt til en fakturadistributør som sender fakturaen til kunden i prioritert rekkefølge avhengig av betalingsavtaler kunden har med banken: AvtaleGiro, E-faktura og Digipost. Hvis kunden ikke har noen avbetalingsavtalene over sendes fakturaen som papirfaktura i posten. Postadresser blir oppdatert jevnlig fra matrikkelen, som er det nasjonale eiendomsregisteret. De som skal ha faktura uten å være tinglyst kjøper må sende inn beskjed til oss ved endring av postadresse.

EHF-Faktura sendes til kunder som har organisasjonsnummer og er registrert som mottakere av dette.

Faktura til sameie/borettslag

Borettslag vil motta renovasjonsgebyr for alle boenheter hvis det er de som står som tinglyst hjemmelshaver av eiendommen.

I sameier der leilighetene er tinglyst på enkeltpersoner er det hver enkelt hjemmelshaver som vil motta renovasjonsgebyr.

Faktura til enebolig på gårdsbruk

Faktura sendes personen som står som tinglyst hjemmelshaver. Hvis faktura skal sendes som EHF-faktura må eiendommen stå tinglyst på organisasjonsnummer.

3. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til § 5-1 i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje om pålegg av felles renovasjonsløsning og deling av avfallsbeholdere			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 12

1. Hensikt

Hensikten med retningslinjen er å tydeliggjøre at HRA kan pålegge en gitt abonnent å benytte felles renovasjonsløsning og muligheten for deling av avfallsbeholdere.

2. Pålegg om felles renovasjonsløsning

HRA kan pålegge abonnenter felles renovasjonsløsning der det ligger til rette for det. Pålegget skal være saklig og godt begrunnet iht. kravene i renovasjonsforskriften. Hensynet til kostnadseffektivitet samt sikkerhet, vedlikeholdskostnader, estetikk og miljøhensyn, vil også bli vektlagt i vurderingen.

Dette vil innebære at det skal benyttes felles oppsamlingsenheter og at oppsamlingsenhetene skal ha felles permanent hentested. HRA kan i enkelte tilfeller anse det mer hensiktsmessig at abonnentene benytter standard beholderløsning (beholdere på 2- eller 4 hjul). Dette gjelder både ved nye og eksisterende renovasjonsløsninger.

Pålegg om å benytte felles renovasjonsløsning kan for eksempel være:

- Der det er svært utfordrende kjøreforhold og veien ikke er dimensjonert for stor lastebil.
- Der det ikke er forsvarlige hentesteder og tømningen går på bekostning av sikkerhet.
- Der det etableres fellesbeholdere og det kun er et fåtall boliger med enkeltbeholdere igjen. Det samme gjelder der det allerede er etablert fellesløsning.
- Der det er kombinasjon av fritidseiendommer og boliger i et gitt område.

3. Deling av avfallsbeholdere

Alle abonnenter skal være tilsluttet lovpålagt renovasjon. HRA kan tilrettelegge for deling av beholdere der dette er ønskelig og praktisk mulig.

Abonnenter som ønsker å gå sammen om fellesbeholdere må være enige om valg av renovasjonsløsning, herunder oppstillingsplass for beholdere og plassering på tømmedag.

Felles renovasjonsløsning kan være aktuell for:

- Eier av andel eller seksjon i et sameie.
- Direkte naboer eller naboer som bor på hver sin side av vei, åpen plass eller lignende.

Deling av beholdere må gjelde alle avfallstyper.

4. Hjemmel for retningslinjen

Retningslinjen er fastsatt med bakgrunn i «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene»:

- Vektleggingen av sikkerhet, kostnadseffektivitet, helse mm. er hjemlet i renovasjonsforskriftens formålsparagraf; § 1-1.
- Antall og type oppsamlingsenhet(er) er hjemlet i § 2-2
- Pålegg om å bruke felles oppsamlingsenheter er hjemlet i § 2-3

	Retningslinje for tilsyn og sanksjoner			
	Godkjent første gang: HRA's generalforsamling Dato: 23.04.24	Revidert av: MJLT Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 13

1. Hensikt

Retningslinjen gir nærmere beskrivelse av hvordan tilsyn kan gjennomføres.

2. Gjennomføring av tilsyn

HRA fører tilsyn med at renovasjonsforskriften overholdes.

Tilsyn skal gjennomføres av personell som kan fremlegge legitimasjon på at vedkommende gjennomfører tilsynet for HRA. Tilsyn kan være aktuelt på følgende områder:

- Kildesortering
- Unntak og fritak
- Kjørbar vei
- Gangavstand
- Hentested og trillebane
- Beholderplassering
- Terskler og trinn

Dersom det avdekkes mangler gjennom tilsyn kan HRA kreve at den ansvarlige gjennomfører tiltak for å rette opp forholdene.

Kildesortering

Tilsyn utføres ved behov. Hensikten med tilsynet er å sikre at abonnenten kildesorterer og at kvaliteten på det kildesorterte avfallet er god.

Unntak og fritak

Tilsyn utføres ved behov. Hensikten er å avdekke om vilkår fremdeles er oppfylt for innvilget unntak eller fritak, jf. §§ 4-1 – 4-3.

Kjørbar vei

Tilsynet utføres ved behov, for eksempel etter at renovatør har meldt om utfordringer. Hensikten er å avdekke om veien oppfyller kravene som stilles for at veien er kjørbare, jf. § 2-18.

Hentested, trillebane, terskler og trinn

Tilsynet utføres ved behov, for eksempel etter at renovatør har meldt om utfordringer. Hensikten er å avdekke om hentested og trillebane oppfyller kravene til tilgjengelighet, underlag og avstand, jf. § 2-7.

Beholderplassering

Tilsyn utføres ved behov, for eksempel for å stadfeste at oppsamlingsutstyret står rett plassert, fungerer, og er iht. krav til plassering og ivaretar driftssikkerhet, trafikkssikkerhet og HMS for renovatører.

3. Sanksjoner

Ved manglende eller feilaktig sortering av avfallet, vil abonnenten få varsel om at dette må rettes. Ved graverende eller gjentatte overskridelser av sorteringsbestemmelsene kan renovatør nekte å tømme beholderen før avfallet er korrekt sortert. For å unngå eventuelle problemer knyttet til helse eller forsøpling kan HRA i slike tilfeller, for abonnentens regning, sørge for ekstratømming, separat innhenting eller sortering av det feilsorterte avfallet.

Tilsvarende tiltak kan også tas i bruk dersom beholderen er overfylt, for tung, feilaktig plassert, har hensatt avfall på utsiden eller på andre måter bryter med gjeldende forskrift og retningslinjer.

Overtredelser utover dette kan straffes med bøter, jf. forurensningsloven § 79 annet ledd.

4. Hjemmel for retningslinjen

Denne retningslinjen er laget med henvisning til §§ 7-1 og 7-5 «Forskrift om renovasjon i HRA-kommunene».

	Retningslinje for klagebehandling			
	Godkjent første gang: Generalforsamlingen i HRA Dato: 23.04.24	Revidert av: ÅTK Dato:	Virkning fra: Dato:	Retningslinje nr. 14

1. Hensikt

Oppnevning og sammensetning av klagenemnda reguleres av HRAs vedtekter, som vedtas av generalforsamlingen. Retningslinjene angir hvordan saker behandles av klagenemnda.

2. Bakgrunn

Tidligere har kommunenes klagenemnder fungert som HRAs klagenemnd. I 2018 kom det ny kommunelov, med krav om særskilt klagenemnd for selvstendige rettssubjekter. Som AS defineres HRA som et selvstendig rettssubjekt. En felles klagenemnd har blant annet som formål å sikre enhetlig og lik praksis, uavhengig av hvor abonnenten er bosatt.

<https://www.samfunnsbedriftene.no/aktuelt/advokattjenester/dette-ma-du-vite-om-saerskilt-klagenemnd/>

3. Ord og begreper

Rettslig klageinteresse: De som har rettslig klageinteresse, kan klage på enkeltvedtak som fattes i samsvar med renovasjonsforskriften. I praksis vil dette være abonnenten, altså hovedeier eller fester av eiendommen.

Enkeltvedtak: Enkeltvedtak er vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til enkeltpersoner.

3. Vedtak og klage

1. HRA skal gjøre enkeltvedtaket tydelig i brevet til abonnenten.
2. Klagefristen på enkeltvedtak er tre uker, og regnes fra tidspunktet vedtaket er fremme hos abonnenten, altså når brevet er mottatt.
3. Klagen skal være skriftlig, og undertegnet av klageren eller hens fullmektig. I klagen skal det stå hvilket vedtak det klages over, og den endringen klageren ønsker. I tillegg bør klageren nevne de grunnene klagen støtter seg til.
5. Når abonnenten klager på vedtaket, ser HRA på saken på nytt og foreta de undersøkelsene klagen gir grunn til.
6. Når klagen er oversendt HRA, kan den få tre mulige utfall:
 - Dersom vilkårene for å behandle klagen ikke er oppfylt, skal saken avvises og vedtaket er derfor endelig.

- Dersom HRA finner klagen begrunnet, kan de oppheve eller endre vedtaket.
- Dersom HRA fastholder sitt syn, skal HRA sende saken til klagenemnda for avgjørelse.

7. Dersom vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger, skal klagenemnda avvise saken. Klagenemnda er ikke bundet av at HRA mener vilkårene for klagen er til stede.

8. Dersom klagen tas til behandling, kan klagenemnda prøve alle sider av saken og ta hensyn til nye omstendigheter. Klagenemnda skal vurdere synspunktene klageren kommer med, og kan også ta opp forhold som ikke er berørt av klager.

9. Vedtaket kan ikke endres til skade for klageren, med mindre hensynet til andre privatpersoner eller offentlige interesser er viktigere. Meldingen om en slik endring må være sendt klageren innen tre måneder etter at HRA mottok klagen.

10. Klagenemnda kan selv gjøre nytt vedtak i saken eller oppheve det og sende saken tilbake til HRA til helt eller delvis ny behandling.

Klagenemndas avgrensning

Klager på andre beslutninger selskapet treffer, som for eksempel administrative beslutninger, skal ikke behandles av den særskilte klagenemnda.

Dersom klageren ikke er enig i en faktura eller kravet på denne, er det et omtvistet krav, som følgelig behandles i forliksrådet.

4. Hjemmel for retningslinjen

- Opprettelsen av særskilt klagenemnd for egne rettssubjekter er hjemlet i forvaltningsloven § 28, andre ledd
- Retten til å fatte vedtak og å klage på dem, er hjemlet i renovasjonsforskriften § 7-3
- Hvem som har rettslig klageinteresse, er definert i forvaltningsloven § 2e
- Definisjonen av abonnent er hjemlet i renovasjonsforskriften §1-5a
- Hva som er å betrakte som enkeltvedtak, er hjemlet i forvaltningsloven § 2, andre ledd
- Klagefristen er hjemlet i forvaltningsloven § 29
- Skriftlig og undertegnet klage er hjemlet i forvaltningsloven § 32
- Forvaltningsloven § 34 gir regler for hvordan klagenemnda behandler saken, ref. pkt. 3.7 i denne retningslinjen.

5. Andre kilder

- Bakgrunn for hvorfor renovasjonsselskaper oppretter særskilte klagenemnder og hva de skal gjøre: <https://www.samfunnsbedriftene.no/aktuelt/advokattjenester/dette-ma-du-vite-om-saerskilt-klagenemnd/>
- Forarbeider og utredning av ny forvaltningslov: NOU 2019:5 Ny forvaltningslov. Her står det blant annet hva som skjer når «underinstansen», her HRA, mottar en klage. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-5/id2632006/?ch=25>